

कुटुंब व विवाह संस्थेपुढील आव्हाने

प्रा. किरण चंद्रशेखर कानडे

श्रीमती अ.रा. पाटील कन्या महाविद्यालय, इचलकरंजी

Corresponding Author - प्रा. किरण चंद्रशेखर कानडे

DOI - 10.5281/zenodo.10939273

प्रस्तावना:

समाजातील सदस्यांच्या मूलभूत गरजांची पूर्तता करण्यासाठी विविध सामाजिक संस्थांची निर्मिती करण्यात आली आहे. मानवाने स्वतःच्या गरजांच्या पूर्तीसाठी प्रस्थापित केलेली सुसंगती वर्तन प्रकार किंवा नियम म्हणजे सामाजिक संस्था होय सामाजिक संस्थांचे स्वरूप हे सार्वजनिक आहे. कारण प्रत्येक समाजात सामाजिक संस्था आढळून येतात प्राचीन काळापासून कुटुंब, विवाह, धर्म ईत्यादि अशा अनेक सामाजिक संस्था अस्तित्वात आहेत. कुटुंब संस्था आणि विवाह संस्था या प्राचीन सामाजिक संस्था आहेत. आणि जगातील प्रत्येक समाजाच्या संस्कृतीचे ते एक अविभाज्य अंग आहे. कुटुंब आणि विवाह शिवाय प्रगत किंवा अप्रगत समाजाचे कल्पना करता येत नाही.

भारतीय समाजामध्ये कुटुंब व विवाह या दोन सामाजिक संस्थांना अनन्या साधारण महत्व आहे. समाजाची एकूणच व्यवस्था ही यावरच आधारित आहे असे म्हणावे लागेल. कारण हिंदू धर्मांमध्ये विवाह हा संस्कार मनाला गेला आहे.

आणि ती एक पूर्वपार चालत आलेली एक परंपरा, रीत देखील आहे.

उद्देश:

- 1) कुटुंब संस्था आणि विवाह संस्था समजून घेणे.
- 2) कुटुंब संस्था आणि विवाह संस्थेसमोर असणाऱ्या सामाजिक समस्यांचा आढावा घेणे.

संशोधन पद्धती:

सदर शोध निबंधाच्या लेखनासाठी वर्णनात्मक संशोधन पद्धतीचा करण्यात आला आहे.

संशोधनाचे स्रोत:

प्रस्तुत शोधनिबंधाच्या लेखनासाठी दुय्यम साधन सामग्रीचा उपयोग करण्यात आला आहे यासाठी संदर्भ ग्रंथ पुस्तके मासिकी वर्तमानपत्रे इंटरनेट इत्यादीचा वापर करण्यात आला आहे.

कुटुंब संस्था:

मानवी समाजाचे कुटुंब संस्थे शिवाय कल्पनाच करता येत नाही मानवी समाजातील मूलभूत सामाजिक संघटन म्हणून कुटुंबाचा उल्लेख करण्यात येतो. सर्वच सामाजिक समूहात कुटुंब एक मूलभूत आणि प्राथमिक स्वरूपाचा सामाजिक समूह आहे. चार्ल्स कुले यांनी कुटुंबाला प्राथमिक समूह म्हटले आहे. बर्जेस यांनी परस्पराशी अंतरक्रिया करणाऱ्या संघटित व्यक्तींचा गट असा कुटुंबाचा निर्देश केला आहे पार्सल च्या मते कुटुंब मानवी समाजातील अतिशय महत्त्वाचा असा लहान समूह आहे इतर कोणत्याही समूहापेक्षा कुटुंब सर्व व्यापक स्वरूपाचे असून मानवी विकासाच्या सर्व अवस्थांमध्ये कुटुंबाचे अस्तित्व दिसून येते तसेच मानव समाजाच्या विकासाच्या टप्प्यातील कुटुंब ही पहिली अवस्था होय म्हणूनच मानवी समाजाचा इतिहास म्हणजे कुटुंबाचा इतिहास होय असे म्हटले जाते सांस्कृतिक विकासामध्येही कुटुंब संस्थेचे विशेष महत्त्व आहे अमेरिका किंवा जपान मधील समाज असो अथवा पिग्मी एकसीमो बुशमन इत्यादी आदिवासी समाज असो सर्वत्र कुटुंब संस्थेचे महत्त्व अनन्य साधारण आहे

मानव समाजात कुटुंब संस्थेस विशेष महत्त्व आहे कारण लैंगिक गरजेची पूर्तता करणे आणि प्रजोत्पादन ही दोन महत्त्वाची कार्ये कुटुंब संस्थेद्वारे पार पाडली जातात त्याचप्रमाणे संततीच्या संगोपनाची जबाबदारी ही कुटुंबाकडे असते इंडियट आणि मेरिल म्हणतात की, कुटुंब हे पती पत्नी

आणि मुलांनी मिळून बनलेले एक जैविक आणि सामाजिक एकक आहे

विवाह बंधन रक्त संबंध किंवा आप्तसंबंध द्विपक्षीयता वंशव्यवस्था सामान्य निवास आर्थिक आधार ही कुटुंबाची सामान्य वैशिष्ट्ये म्हणता येतील त्याचबरोबर सार्वत्रिकता भावनात्मक आधार रचनात्मक प्रभाव मर्यादित आकार सामाजिक संरचनेत केंद्र स्थिती सदस्यांचे उत्तरदायित्व सामाजिक नियंत्रण इत्यादी कुटुंबाची वैशिष्ट्ये सांगता येतील

विवाह संस्था:

विवाह संस्था ही एक कुटुंबाप्रमाणेच प्राचीन सामाजिक संस्था आहे. आणि जगातील प्रत्येक समाजाच्या संस्कृतीचे ते एक अविभाज्य अंग आहे. विवाह शिवाय प्रगत किंवा अप्रगत समाजाची कल्पनाच करता येत नाही. मात्र दोन स्त्री पुरुषांच्या लैंगिक संबंधांना सामाजिक मान्यता देणे हाच विवाहाचा केवळ एकमेव उद्देश आहे असे नाही. या उद्देशांबरोबरच त्या दोन स्त्री-पुरुषांनी एकत्र जीवन घालवावे आपल्या सामाजिक जबाबदाऱ्या पार पाडाव्यात हेही विवाहाचे उद्देश आहे. विवाहित स्त्री-पुरुषांनी कोणत्या प्रकारचे एकमेकाशी संबंध ठेवावे, त्यांचे त्यांच्या मुलांशी, नातेवाईकांशी, आणि समाजाशी कशा प्रकारचे संबंध असावे, त्यांनी कोणत्या सामाजिक जबाबदाऱ्या पार पाडाव्यात याबाबतचे नियम विवाह संस्थेद्वारे लिखित केले जातात. याचाच अर्थ विवाह ही एक सामाजिक संस्था आहे

बोगार्डस म्हणतात की स्त्री पुरुषांना कौटुंबिक जीवनात प्रवेश देणारी विवाह ही एक संस्था आहे. रॉबर्ट लोवी म्हणतात की, विवाह द्वारा अशा स्वीकृत संघटनांचा स्पष्टपणे निर्देश केला जातो की, जे लैंगिक समाधानानंतरही स्थिर असते. आणि कौटुंबिक जीवनाची पार्श्वभूमी तयार करतात. विवाहाद्वारे विवाहित स्त्री-पुरुषांचे संबंध मुलांचे संगोपन याबाबतच्या पारसपरिक संबंधांचे स्वरूप निश्चित केले जाते. तसेच विवाहितांचे अधिकार आणि कर्तव्य कोणते यांची देखील स्पष्टीकरण केले जाते. विशिष्ट उद्दिष्टांच्या पूर्ती करता विवाह करणाऱ्या स्त्री-पुरुषांची वर्तने ही सामाजिक नियमांना धरूनच असावी म्हणून विवाह देखील एक सामाजिक संघटन आहे.

समरूपता समाज मान्यता स्थायित्व समारंभ अधिकार आणि कर्तव्य ही विवाह ची वैशिष्ट्ये आहेत.

कुटुंब संस्था आणि विवाहसंस्थे समोरील आव्हाने:

कौटुंबिक प्रणाली आणि विवाहाला खरोखरच आज विविध आव्हानांचा सामना करावा लागत आहे , त्यापैकी काही सार्वत्रिक असतात तर काही विशिष्ट संस्कृती किंवा संदर्भासाठी विशिष्ट असू शकतात. येथे काही सामान्य आव्हाने आहेत जी कुटुंबे आणि विवाहांमध्ये येऊ शकतात आजच्या आधुनी युगात या संस्थांचे अस्थित्वच धोक्यात आले आहे कि काय असा प्रश्न पडतो आहे. पूर्वी कुटुंबाला आणि विवाहाला

अनन्यसाधारण महत्त्व होते तसेच यांचा संबंध हा धर्माशी जोडण्यात येत होता विवाहात धार्मिक विधींना विशेषतः महत्त्व होते आणि हिंदू धर्मात तर विवाह हा एक संस्कार मांडला गेला आहे पण आजच्या आधुनिक युगामुळे मात्र या कुटुंब संस्थेसमोर आणि विवाह संस्थे समोर असंख्य समस्या निर्माण झालेल्या दिसतात पैकी एक म्हणजे या दोन्ही संस्थांमध्ये झालेलं परिवर्तन कदाचित आज कुटुंब आणि विवाह या दोन्ही संस्था नामशेष होतात की काय असे वाटत आहे कारण आधुनिक युगात काळात या दोन्ही संस्थांच्या मध्ये अनेक अमुलाग्र बदल झालेली दिसून येतात ज्यामुळे या संस्थांचे अस्तित्व धोक्यात आली आहे

उदा. विभक्त कुटुंब पद्धती, लिव्ह इन् रिलेशन

1. संप्रेषण समस्या कम्प्युनिकेशन ब्रेकडाउन:

कमकुवत संप्रेषणामुळे कुटुंब आणि विवाहांमध्ये गैरसमज, निर्माण होतात आणि त्यामुळे संघर्ष आणि नाराजी होऊ शकते. यात भावना व्यक्त करणे, लक्षपूर्वक ऐकणे किंवा मतभेद प्रभावीपणे सोडवण्यात अडचणी येतात. संवाद हा कोणत्याही यशस्वी नातेसंबंधाचा आधारशिला बनतो, तरीही संवादातील बिघाड ही कुटुंबे आणि विवाहांमध्ये व्यापक आव्हाने असतात. भिन्न संप्रेषण शैली, निराकरण न झालेले संघर्ष किंवा प्रभावी ऐकण्याच्या कौशल्यांच्या अभावासह विविध कारणामुळे हे ब्रेकडाउन होऊ शकतात. जेव्हा व्यक्ती त्यांचे विचार आणि भावना स्पष्टपणे व्यक्त करू शकत नाहीत तेव्हा गैरसमज उद्भवतात, ज्यामुळे नाराजी, निराशा आणि कुटुंबातील सदस्य

किंवा जोडीदार यांच्यातील अंतर वाढते. संप्रेषण आव्हानांना संबोधित करण्यासाठी सक्रिय ऐकणे, सहानुभूती आणि मोकळेपणाची वचनबद्धता आवश्यक आहे. खुल्या संवादाला प्रोत्साहन देणे, चर्चेसाठी समर्पित वेळ बाजूला ठेवणे आणि चिंतनशील ऐकण्याच्या तंत्राचा सराव केल्याने संवादातील दरी भरून काढण्यात आणि कौटुंबिक युनिटमधील सखोल संबंध वाढविण्यात मदत होऊ शकते.

2. आर्थिक ताण:

पैशाच्या समस्यांमुळे विवाह आणि कुटुंबांवर ताण येऊ शकतो, ज्यामुळे तणाव, वाद आणि घटस्फोट देखील होऊ शकतो. खर्च करण्याच्या सवयी, अर्थसंकल्प किंवा आर्थिक उद्दिष्टांवरील मतभेद यामुळे समस्या वाढवू शकतात. आर्थिक समस्या बहुतेकदा कुटुंब आणि विवाह यांच्यातील सर्वात वरच्या ताणतणावांमध्ये असतात. पैशाचे व्यवस्थापन, अर्थसंकल्प आणि भिन्न आर्थिक प्राधान्यांवरील संघर्षांमुळे संबंध ताणले जाऊ शकतात आणि महत्त्वपूर्ण तणाव निर्माण होऊ शकतो. आर्थिक अस्थिरता, नोकरी गमावणे किंवा जास्त कर्ज यामुळे हे तणाव वाढू शकतात, ज्यामुळे कौटुंबिक घटकाच्या भावनिक कल्याणावर आणि स्थिरतेवर परिणाम होतो. आर्थिक आव्हानांना प्रभावीपणे सामोरे जाण्यासाठी, कुटुंबे आणि जोडप्यांनी त्यांच्या आर्थिक उद्दिष्टे, मूल्ये आणि चिंतांबद्दल पारदर्शक चर्चा करणे आवश्यक आहे. अर्थसंकल्प प्रस्थापित करणे, आर्थिक सीमा निश्चित करणे आणि आर्थिक

व्यवस्थापनासाठी योजना विकसित करण्यासाठी एकत्र काम केल्याने तणाव कमी होऊ शकतो आणि कुटुंबातील आर्थिक सुसंवाद वाढू शकतो.

3. संघर्ष निराकरण:

प्रत्येक कुटुंब आणि विवाह संघर्ष अनुभवतात, परंतु निरोगी आणि रचनात्मक पद्धतीने त्यांचे निराकरण करण्याची क्षमता महत्त्वपूर्ण आहे. विवादांचे निराकरण करण्यात अडचणींमुळे सतत नाराजी, शत्रुत्व आणि नातेसंबंधात बिघाड होऊ शकतो. परिणामी कुटुंब एकटे पडू शकते त्यामुळे अनेक अडचणी कुटुंबासमोर वाढताना दिसतात. कोणत्याही कुटुंबात किंवा वैवाहिक जीवनात संघर्ष अपरिहार्य असतात, परंतु निरोगी नातेसंबंध टिकवून ठेवण्यासाठी त्यांचे रचनात्मकपणे निराकरण करण्याची क्षमता सर्वोपरि आहे. तथापि, अनेक कुटुंबे संघर्ष निराकरणासाठी संघर्ष करतात, अनेकदा परस्पर फायदेशीर उपाय शोधण्याऐवजी टाळणे, दोष देणे किंवा वाढवणे यांचा अवलंब करतात. प्रभावी संघर्ष निराकरणामध्ये एक आश्वासक आणि आदरयुक्त वातावरण तयार करणे आवश्यक आहे जिथे व्यक्तींना त्यांचे विचार आणि भावना व्यक्त करण्यास सुरक्षित वाटते. सक्रिय ऐकणे, सहानुभूती आणि तडजोड वापरल्याने संघर्षांचे निराकरण करणे, समजूतदारपणा वाढवणे आणि कौटुंबिक बंध मजबूत करणे सुलभ होऊ शकते.

4. पालकत्वाची आव्हाने:

मुलांचे संगोपन केल्याने खूप आनंद मिळतो, परंतु त्यात स्वतःची आव्हानेही येतात. पालकत्वाच्या शैली, शिस्तबद्ध पद्धती आणि निर्णय

घेण्याबाबत मतभेद कुटुंबांमध्ये तणाव निर्माण करू शकतात. पालकत्व अनेक आव्हाने सादर करते, भिन्न पालक शैली नेव्हिगेट करण्यापासून ते वर्तणुकीशी संबंधित समस्यांचे निराकरण करणे आणि मुलांची भरभराट होण्यासाठी पोषक वातावरण तयार करणे. शिस्त, शैक्षणिक निवडी आणि मुलांचे संगोपन करण्याच्या तत्त्वज्ञानावरील मतभेद विवाहांवर ताण आणू शकतात आणि कुटुंबात तणाव निर्माण करू शकतात. पालकत्वाच्या आव्हानांवर मात करण्यासाठी, जोडप्यांनी त्यांच्या मुलांच्या संगोपनाशी संबंधित निर्णय घेण्यासाठी मोकळेपणाने संवाद साधणे आणि प्रभावीपणे सहकार्य करणे महत्वाचे आहे. स्पष्ट अपेक्षा प्रस्थापित करणे, सीमा निश्चित करणे आणि परस्पर समर्थनास प्राधान्य देणे संघर्ष कमी करण्यात आणि पालकत्वासाठी एकत्रित दृष्टीकोन वाढविण्यात मदत करू शकते.

5. काम-जीवन संतुलन संघर्ष:

काम आणि कौटुंबिक जीवन यांच्यात निरोगी संतुलन साधणे हे अनेक जोडप्यांसमोरील बारमाही आव्हान आहे. कामाचे वेळापत्रक, करिअरच्या आकांक्षा आणि घरगुती जबाबदाऱ्यांची मागणी केल्याने दर्जेदार कौटुंबिक परस्परसंवादासाठी थोडा वेळ मिळतो, ज्यामुळे दुर्लक्ष, तणाव आणि संतापाची भावना निर्माण होते. समतोल शोधण्यासाठी कौटुंबिक वेळेला प्राधान्य देण्यासाठी हेतुपुरस्सर प्रयत्न करणे, काम आणि वैयक्तिक जीवन यांच्यातील सीमा निश्चित करणे आणि कनेक्शन आणि विश्रांतीला प्रोत्साहन

देणाऱ्या क्रियाकलापांमध्ये व्यस्त असणे आवश्यक आहे. वैयक्तिक गरजा आणि अपेक्षांबद्दल खुला संवाद जबाबदाऱ्यांच्या वाटाघाटी सुलभ करू शकतो आणि कुटुंबात अधिक सुसंवाद वाढवू शकतो. पण आजकाल आपण आपनातच इतके गुंतलो आहोत कि आपणा बाहेरही काहीतरी विश्व आहे हे विसरूनच चाललो आहोत परिणामी कौटुंबिक आणि वैवाहिक जीवनात अनेक अडचणीना तोड द्यावे लागत आहे.

6. सांस्कृतिक आणि पिढीतील फरक:

सांस्कृतिक पार्श्वभूमी किंवा पिढीच्या मूल्यांमधील फरकांमुळे कुटुंबांना आव्हानांचा सामना करावा लागू शकतो. हे फरक विविध मार्गांनी प्रकट होऊ शकतात, ज्यात संवाद शैली, विश्वास आणि कुटुंबातील भूमिकांबद्दलच्या अपेक्षा यांचा समावेश आहे. सांस्कृतिक आणि पिढ्यानपिढ्या असमानता कुटुंबांमध्ये महत्त्वपूर्ण आव्हाने सादर करू शकतात, संवाद शैली, मूल्ये आणि अपेक्षांवर प्रभाव टाकतात. या मतभेदांमुळे निर्माण होणाऱ्या संघर्षांमुळे कुटुंबातील सदस्यांमध्ये गैरसमज, संघर्ष आणि परकेपणाची भावना निर्माण होऊ शकते. सांस्कृतिक आणि पिढ्यानपिढ्या फरकांना नेव्हिगेट करण्यासाठी सांस्कृतिक क्षमता, सहानुभूती आणि विविध दृष्टीकोनांचा आदर वाढवण्याची इच्छा असणे आवश्यक आहे. खुल्या संवादात गुंतून राहणे, भिन्न दृष्टीकोन समजून घेण्याचा प्रयत्न करणे आणि सांस्कृतिक विविधता स्वीकारणे कौटुंबिक युनिटमध्ये अधिक समज आणि प्रशंसा वाढवू शकते.

7. जीवनातील स्थित्यंतरे:

मानवी मनावर होणार आघात या मुले देखील कुटुंबात विवाहात मोठ्या प्रमाणात स्थित्यंतरे घडून येतात. उदा. नवीन शहरात जाणे, नोकऱ्या बदलणे किंवा एखाद्या प्रिय व्यक्तीचे नुकसान होणे यासारखी प्रमुख जीवनातील स्थित्यंतरे कौटुंबिक गतिशीलता व्यत्यय आणू शकतात आणि विवाहावर ताण आणू शकतात. या बदलांशी जुळवून घेण्यासाठी कुटुंबात लवचिकता आणि प्रभावी संवाद आवश्यक आहे. या आव्हानांना तोंड देण्यासाठी अनेकदा मुक्त संवाद, परस्पर आदर आणि उपाय शोधण्यासाठी एकत्र काम करण्याची इच्छा असणे आवश्यक आहे. कौटुंबिक थेरेपिस्ट, समुपदेशक किंवा समर्थन गटांकडून समर्थन मिळवणे देखील या समस्यांवर नेव्हिगेट करण्यासाठी फायदेशीर ठरू शकते.

8. मादक पदार्थांचा दुरुपयोग किंवा व्यसन :

मादक पदार्थांचे दुरुपयोग आणि व्यसनामुळे कुटुंबांचा नाश होऊ शकतो, ज्यामुळे प्रचंड भावनिक, आर्थिक आणि परस्पर ताण येतो. व्यसनाधीनतेचा प्रभाव संपूर्ण कौटुंबिक व्यवस्थेत फिरतो, ज्यामुळे बिघडलेले कार्य, संघर्ष आणि विश्वास आणि संवादात बिघाड होतो. कुटुंबातील पदार्थांच्या दुरुपयोगाला संबोधित करण्यासाठी व्यसनमुक्ती उपचार सेवा, थेरेपी आणि समर्थन गटांमध्ये प्रवेशासह सर्वसमावेशक समर्थन आवश्यक आहे. कौटुंबिक थेरेपी व्यसनाधीन व्यक्ती आणि त्यांच्या प्रियजनांसाठी बरे होण्यास मदत करू

शकते, विश्वास पुनर्संचयित करू शकते आणि निरोगी मुकाबला यंत्रणा वाढवू शकते.

9. मानसिक आरोग्य आव्हाने:

नैराश्य, चिंता आणि मूड डिसऑर्डर यासारख्या मानसिक आरोग्याच्या समस्या कौटुंबिक गतिशीलता आणि वैवाहिक संबंधांवर लक्षणीय परिणाम करू शकतात. मानसिक आजारांमुळे उद्भवलेल्या आव्हानांचा सामना करण्यासाठी सहानुभूती, समज आणि प्रभावित कुटुंबातील सदस्यांना समर्थन आणि संसाधने प्रदान करण्याची वचनबद्धता आवश्यक आहे. व्यावसायिक मदत घेणे, थेरेपीमध्ये गुंतणे आणि मानसिक आरोग्याच्या चिंतेबद्दल खुले संवाद वाढवणे यामुळे लवचिकता वाढू शकते आणि कौटुंबिक युनिटमध्ये पुनर्प्राप्ती सुलभ होऊ शकते. कुटुंबातील सदस्यांमध्ये समजूतदारपणा आणि सहानुभूती वाढवण्यासाठी भावनिक तंदुरुस्तीला प्राधान्य देणारे आणि मानसिक आजाराला कमीपणा देणारे आश्वासक वातावरण तयार करणे आवश्यक आहे.

10. जीवनातील संक्रमणे आणि समायोजने:

जीवनातील संक्रमणे, जसे की स्थान बदलणे, करिअर बदल किंवा मुलाचा जन्म, स्थापित कौटुंबिक गतिशीलता व्यत्यय आणू शकतात आणि वैवाहिक संबंधांना आव्हान देऊ शकतात. बदलांना नेव्हिगेट करण्यासाठी आणि कौटुंबिक युनिटमध्ये स्थिरता राखण्यासाठी या संक्रमणांशी जुळवून घेण्यासाठी लवचिकता, अनुकूलता आणि प्रभावी संवाद आवश्यक आहे. जीवनातील स्थित्यंतरांमधून एकमेकांना आधार देणे

म्हणजे सक्रियपणे एकमेकांच्या चिंता ऐकणे, व्यावहारिक मदत देणे आणि बदलाचा भावनिक प्रभाव मान्य करणे. वाढीच्या संधी आणि सामायिक अनुभवांच्या रूपात या संक्रमणांचा स्वीकार केल्याने कौटुंबिक बंध मजबूत होऊ शकतात आणि प्रतिकूल परिस्थितीत लवचिकता वाढू शकते.

कुटुंब आणि विवाह हे समाजाचे मूलभूत घटक आहेत, ज्यात प्रेम, समर्थन आणि स्थिरता आहे. तथापि, या संरचनेत गुंतागुंत आहेत जी अनेकदा आव्हाने म्हणून प्रकट होतात, लक्ष देण्याची, समजून घेण्याची आणि निराकरणाची मागणी करतात. निरोगी नातेसंबंध जोपासण्यासाठी आणि मजबूत कौटुंबिक बंध जोपासण्यासाठी ही आव्हाने समजून घेणे आवश्यक आहे. बेवफाईमुळे विवाह आणि कौटुंबिक व्यवस्थेतील स्थिरता आणि विश्वासाला गंभीर धोका निर्माण होतो. विश्वासघात, फसवणूक आणि विश्वासघातामुळे होणारा भावनिक गोंधळ विश्वास आणि जवळीक नष्ट करू शकतो, ज्यामुळे गहन भावनिक त्रास होतो आणि नातेसंबंधाचे संभाव्य विघटन होऊ शकते. बेवफाईनंतर पुन्हा विश्वास निर्माण करण्यासाठी पारदर्शकता, प्रामाणिकपणा आणि नातेसंबंधातील अंतर्निहित समस्यांचे निराकरण करण्याची वचनबद्धता आवश्यक आहे. जोडप्यांचे समुपदेशन, मुक्त संवाद आणि कठीण भावनांना तोंड देण्याची इच्छा बरे होण्याची आणि सलोख्याची प्रक्रिया सुलभ करू शकते.

शेवटी, कुटुंबांना आणि विवाहांना विविध आव्हानांचा सामना करावा लागतो, या आव्हानांना

तोंड देण्यासाठी सर्व सदस्यांकडून बांधिलकी, समज आणि सक्रिय सहभाग आवश्यक असतो. मुक्त संवादाला चालना देऊन, परस्पर समर्थनाला प्राधान्य देऊन आणि आवश्यकतेनुसार व्यावसायिक सहाय्य मिळवून, कुटुंबे आव्हानांना प्रभावीपणे नेव्हिगेट करू शकतात आणि मजबूत, अधिक लवचिक नातेसंबंध जोपासू शकतात.

निष्कर्ष:

- 1) कुटुंब मध्ये मोठ्या प्रमाणावर तणाव असल्याचे दिसून येते.
- 2) विवाह आणि कुटुंबांना विविध आव्हानांचा सामना करावा लागतो
- 3) कुटुंब संस्थेचा आणि विवाह संस्थेचा समतोल ढासळत चाललेला आहे असे दिसून येते.
- 4) कुटुंब आणि विवाह ऐवजी एकत्र राहण्याचे प्रमाण मोठ्या प्रमाणात वाढत आहे.
- 5) जीवनातील विविध संक्रमणामुळे समायोजन साधताना अडचणी येत आहेत.

संदर्भ :

1. आगलावे प्रदीप (2009) ,समाजशास्त्र , साईनाथ प्रकाशन ,नागपूर.
2. भागवत अनिल (2015) ,विवाह अभ्यास , स्मिता प्रकाशन ,पुणे.
3. गोखले करून (2016) ,शुभमंगल पण सावधान ,कालनिर्णय प्रकाशन पुणे .
4. काशीकर सखाराम (1940),मानवी कुटुंब आणि हिंदुस्थान ,हैद्राबाद दक्षिण प्रकाशन .
5. दैनिक लोकसत्ता (चतुरंग पुरवणी)
6. साप्ताहिक सकाळ
7. विकिपीडिया